

גם מי שהתנגד לקו משרד-החוק, נאלץ להסכים בימים ההם כי הרמה האישית של השרות, והרוח השוררת בו, היו מן המעולות. אפשר היה להיכנס לשגרירות ישראל בלונדון, בפאריס או בחשינגטון, ולהתגאות בדגל המדינה. בשגרירות שררה מזיגה יפה של הדרת-כבוד אירופית וחוסר-פורמליות ישראלי. השגרירים זכו לכבוד מצד עמיתיהם, והתייחסו בכבוד לאזרחים ישראלים שנודמו לחו"ל — מבלי לראות עצמם כסוכני מפלגה זו או אחרת.

כל זה השתנה כאשר באה אשה קנאית וקטנונית במקום שרת. תוך שנים מעטות הפך השרות שדה-מירבץ לאינטריגות ולמזימות. אנשי שונאים זה את זה ואת השרה העומדת בראשם. בחוגים דיפלומטיים בעולם מתלוצצים על חשבונה, ובכל שגרירות גדולה שולטים הפחד והחשדות ההדדיים. האחירה הנעימה והמכובדת של ימי שרת נעלמה כליל. כשרת-חוק, לא היתה גולדה אלא הד של בן-גוריון. אמנם הסתכסה עם שמעון פרס, אך היה זה רק ריב סמכויות, עם גידול תיאבונה של נערי-החצר. היא תמכה בכל שגיאותיו של ה"זקן", מסיני והלאה, הוסיפה להן נימה היסטורית משלה.

כל זה היה ברור לשרת. כמנהל עם עובד, ולאחר מכן כיוסברדראש הנהלת הסוכנות, היתה לו שהות מספקת להרהר בנעשה, וגם המרחק הדרוש לכך. אין ספק כי בלבו גברה ההכרה כי הבטחוננים הבן-גוריוני הופך יותר ויותר אסין למדינה. אך הוא שתק, התאפק.

איך השפיעו רגשות התיסכול, ההשפלה והעלבון על בריאותו?

הרפואה המודרנית מתקרבת להכרה כי למצב הנפשי יש השפעה ניכרת, ואולי מכרעת, על בריאותו הגופנית של אדם. עוד רב החיכוך על התחומים המדויקים. עוד רחוקה הרפואה מקביעה מדויקת של שילוב הגורמים הנפשיים והגופניים לגבי כל מחלה. אך אף רופא אחראי אחד לא יכחיש עוד שרגשות תיסכול והשפלה, הנמשכים תקופה ארוכה, עלולים לחתור תחת בריאותו, להפכו קורבן נוח למחלות מסוימות. בראש הרשימה עומדת מחלת הסרטן.

שוב אדם לא יקבל על עצמו את האחריות לקבוע: אילו ניתן לו להמשיך בתפקידו, לולא סולק ממנו בצורה כה מבישה, היה משה שרת חי היום. אך מי יכול לגרש מחשבה זו מלבו?

"שלטון החשבון והפחד"

במשך כל אותן שנים, היה נטוש מאבק פנימי בלבו של שרת. הוא ראה בתרדה גוברת את ההידרדרות המדינית של המדינה, ואת התנהגותה של מפא"י, אשר כת בטחוניסטית קטנה ניסתה להפכה למפלגתו הפרטית של בן-גוריון. אין ספק שגבר בו הרצון לקום, לדבר גלויות, להתריע. הוא נתקל בהרגל של חיים, בגישה שציחתה עליו את השתיקה למען יוקרת המפלגה ושלמותה. ואולי גם חשש שמא יחשדו בו שהוא נוקם נקמה אישית באיש שחיסל אותו.

המיפנה בא בימי הפרשה של 1961. השתוללותו של בן-גוריון, מסעי-הנקמה שלו נגד לבון אחרי שזה טוהר מכל אשמה לעסקי-הבייש, כניעתה של המפלגה לסחיתו של רודן — כל אלה הרעידו את שרת משתיקתו. הוא החל מדבר. דבריו היו מעטים — אך הם עשו רושם עמוק בציבור.

שרת דיבר על "שלטון החשבון והפחד" במפלגה. שדוש מיליב, שהפ" כו סיפמה וקריאת-קרב.

לאחר מכן הרים את ידו והצביע — בעד לבון. עמדתו האמיצה תרמה תרומה חשובה לכך שבישיבת-ההדחה ההיסטורית של המרכז זכתה הצעת-ההדחה רק ל-52% מן הקולות — ובכך נחרץ, כבר למעשה, פסק-דינו של בן-גוריון.

כאשר סולק בן-גוריון מן השלטון, כעבור שנתיים, היה שרת במישרין ובעקיפין אחד מגורמי הדהיבן-גוריוניזציה. אשכול ידע כי הוא יוכל לסמוך על שרת בכל מאבק אפשרי עם בן-גוריון. ולנגד עיניו עמדה שרשרת-החבלות של בן-גוריון בממשלת שרת מלפני עשר שנים. מנוי וגמור היה עם אשכול שלא לחזור על שגיאות שרת, ולפרק בעוד מועד את המוקשים שהושארו בממשלתו.

ההתנגשות בין אשכול ובן-גוריון הפכה בלתי-נימנעת, כאשר שלח אשכול את המכתב לכנס חולדה, הסכים להעברת עצמות זיבוטינסקי והגיה את היסוד למערך. ודקא או באה המהלומה: מחלתו האנושה של שרת.

(המשך בעמוד 18)

דאשית הדרך: צפורה ומשה במלחמה

עשה כעבור עשר שנים אשכול? אפשר להאשימו בפחדנות. אך יש לזכור כי התקופה היתה שונה, פולחן הבטחוננים היה בעיצומו, וחוק המעולם הזה לא העז איש לקום נגד בן-גוריון-דיין-פרס.

אך יתכן כי הסיבה עמוקה יותר. שרת היה נאמן למפלגתו. הוא סבר כי הגינתו מחייבת אותו לשתוק, לבלוע את הכל, לחפות על מעשים שהתנגד להם, לקבור את דעתו בלבו.

יתכן כי יש לרונ אותו על כך לכף חובתו. אך אין להתעלם ממוניעיו — מניעים של כבוד והגינות, כפי שהוא הבין אותם.

השפלה על גבי השפלה

היסוד לבון וחה את חיסול שרת. בן-גוריון חזר לתפקיד שר-הבטחון, וכעבור כמה חודשים גם לתפקיד ראש-הממשלה. שרת נשאר שר-החוק — תפקיד שמשו דיין שם עליו את עינו. בן-גוריון, שכבר חתר לקראת הרפתקת סיני, החליט לחסל את שרת.

בפברואר 1955 ביצע דיין את ההתקפה על המחנה המצרי בעזה — התקפה ללא-סיבה, מאזורי גבו של ראש-הממשלה שרת (וכנראה גם תוך הונאת בן-גוריון, שלא ידע מראש את ממדי המיבצע המתוכנן). התקפה זו היא שהביאה את עבד-אל-נאצר, לדבריו, לבצע את עיסקת-הנשק הגדולה הראשונה עם הגוש הקומוניסטי. השבוע טען בן-גוריון, בצביעות לא-מעטה, כי עיסקה זו שיכנעה אותו לסלק את שרת משרד-החוק.

הסילוק בוצע בקיץ 1956, בצורה מחפירה. לשרת לא ניתן אפילו להסביר לציבור את עמדתו. בהגינות שהיתה אופיינית לו, ושהיתה מוגזמת במיקרה זה, בלע שוב את הכל, לא פתח את פיו.

בן-גוריון העמיס השפלה על גבי השפלה. כאשר נקבע התאריך למיבצע-סיני, לא מסר לשרת דבר על התוכנית. היה זה עלבון צורב, כן בן-גוריון רמו בכך שאינו סומך על שרת שיוכל לשמור סוד. יתר על כן: הוא העמיד את שרת במצב בלתי-אפשרי. כי המיבצע פרץ באמצע שיחותיו של שרת עם גוהרלאל נהרו — ושרת נראה בעיני מארחו כרמאי או כאדיאוס.

שרת מתח על המיבצע ביקורת עדינה, אך קטלנית. ההכנה הפסיכולוגית למיבצע העידה, לדבריו, "על מידת השתלטותם של הירחורילב על מחשבתנו המדינית, עד לאמונה שאפשר להגיע לשלום בדרך של כפיה". למחרת המיבצע, כאשר כשלונו הפוליטי כבר היה ברור, הוסיף בכנסת: "בטחון הוא תנאי ראשון וראשוני לקיום המדינה. זהו מושכל ראשון. אך התרכות צרת-אופק וקצרת-טווח בבעיית הבטחון, תוך הסחת דעת מגורמים ושיקולים לכאורה אחרים, עלולה להתנגס חמורות בבטחון המדינה."

כך התייצב כנגדו נגד הבטחוננים, וחזר על דבריו שרק השבועון המסויים העז לבטאם עד אז.

מה גרם למחלה?

שנים שלאחר מכן היו שנים של שברון-לב למשה שרת. אנשי בן-גוריון, שהשתלטו על המדינה, הציגוהו כדמות קומית, התייחסו אליו בזלזול פומבי. הוא, האיש שניהל את מדיניות התנועה והמדינה במשך 23 שנה, נאלץ להסתכל מן הצד בנעשה, ללא השפעה כלשהי על המאורעות.

הוא נאלץ להסתכל, בדממה קודרת, כיצד הורסת יורשתו את מעשהי ידיו היקר ביותר: שרות-החוק של ישראל.

על פרק זה נאמר אך מעט — אך אין ספק כי אכל את קרבו של שרת. הוא הקים את שרות-החוק יש מאין, באהבה ובמסירות. הוא האציל עליו מרוחו, עיצב את דמותו.

סוף הדרך: צפורה ובנה ליד ארון בעלה